

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۳	فصل اول: در آمدی بر مطالعه وقایع انقلابی
۳	مقدمه
۶	چرا شناخت وقایع انقلابی مهم است؟
۹	سابقه مطالعاتی وقایع انقلابی در ایران و جهان
۱۱	مفهوم انقلاب و انواع انقلاب‌ها
۱۹	وقایع انقلابی: شروع تا سرنگونی و سرنگونی تا تثبیت
۲۱	تعاریف انقلاب و متغیرهای فرایندی
۲۱	۱. مشارکت و بسیج مردمی
۲۵	۲. خاستگاه اجتماعی توده‌های انقلابی
۲۷	۳. کاربرد خشونت در انقلاب
۳۰	۴. غیرقانونی یا فراقانونی بودن انقلاب
۳۲	تعاریف انقلاب و متغیرهای پیامدی
۳۲	۱. متغیرهای سیاسی
۴۰	۲. متغیرهای فرهنگی
۴۵	خلاصه فصل اول
۴۷	فصل دوم: نظریه‌های شکل‌گیری شرایط انقلابی
۴۷	مقدمه
۴۹	مروری بر بعضی از نظریه‌های شکل‌گیری شرایط انقلابی
۴۹	نظریه‌های تضاد گرای انقلاب
۵۴	نظریه‌های کارکرد گرای انقلاب
۶۷	نظریه‌های روان‌شناختی انقلاب
۷۳	خلاصه فصل دوم
۷۶	فصل سوم: نظریه‌های فرایند جنبش انقلابی
۷۶	مقدمه

صفحه	عنوان
۷۷	نظریه‌های بسیج منابع
۷۸	نظریه بسیج منابع اُبرشال
۸۰	نظریه بسیج منابع چارلز تیلی
۹۱	شرایط مساعد بسیج انقلابی
۹۲	شرایط اجتماعی بسیج انقلابی: نظریه‌های جامعه توده‌وار و جامعه مدنی گسسته
۹۶	شرایط اقتصادی بسیج انقلابی
۹۶	شرایط سیاسی بسیج انقلابی
۹۹	نقش رهبری و ایدئولوژی در بسیج انقلابی
۱۰۱	نقش خشونت در بسیج انقلابی
۱۰۴	چارچوب مفهومی اول: تعیین وقایع انقلابی منجر به سرنگونی رژیم
۱۱۰	خلاصه فصل سوم
۱۱۲	فصل چهارم: نظریه‌های پیامدهای انقلاب و فرایند شکل‌گیری و تثبیت رژیم انقلابی
۱۱۲	مقدمه
۱۱۲	توصیف مراحل انقلاب
۱۱۹	نظریه‌های پیامدهای انقلاب‌ها
۱۲۰	نظریه‌های تضادگرا
۱۲۸	نظریه‌های کارکردگرا
۱۲۹	عاملیت و رهبری
۱۳۱	فرهنگ و ایدئولوژی
۱۳۲	نظریه ترکیبی زیمرمن
۱۳۳	چارچوب مفهومی دوم: تعیین وقایع انقلابی منجر به تشکیل و تثبیت رژیم انقلابی
۱۳۸	خلاصه فصل چهارم
۱۳۹	فصل پنجم: بازه زمانی مطالعه وقایع انقلاب اسلامی: شروع فرایند انقلاب اسلامی تا ...
۱۳۹	مقدمه
۱۴۱	زمان شروع فرایند انقلاب اسلامی
۱۴۸	زمان تثبیت نظام سیاسی جمهوری اسلامی
۱۴۹	۱. تشکیل و فعالیت ارکان اصلی نظام
۱۵۳	۲. پذیرش نظام جمهوری اسلامی و نهادهای آن و عدم تهدید داخلی آن‌ها
۱۵۸	خلاصه فصل پنجم
۱۶۰	فصل ششم: روش‌های یافتن و ارزیابی اهمیت وقایع انقلابی
۱۶۰	مقدمه

۱۶۰	روش‌شناسی پژوهش
۱۷۰	تعریف نظری و عملیاتی وقایع انقلابی منجر به سرنگونی رژیم پهلوی
۱۷۱	۱. وقایع مربوط به تقویت انقلابیون
۱۷۲	۲. وقایع مربوط به تضعیف رژیم حاکم
۱۷۳	۳. وقایع مربوط به وضعیت قوا و نهادهای سیاسی و نظامی حاکم و رابطه آن‌ها با ...
۱۷۴	۴. تعریف عملیاتی مفاهیم به کار رفته در وقایع
۱۷۸	سنجش اهمیت وقایع منجر به سرنگونی رژیم پهلوی
۱۷۹	۱. سنجش اهمیت وقایع تقویت‌کننده انقلابیون
۱۸۴	۲. سنجش اهمیت وقایع تضعیف‌کننده رژیم
۱۸۹	۳. سنجش اهمیت وقایع مربوط به قوای نظام حاکم و رابطه آن‌ها با رژیم و انقلابیون
۱۹۴	تعریف نظری و عملیاتی وقایع انقلابی منجر به تثبیت جمهوری اسلامی و اهمیت آن‌ها
۱۹۵	تعریف نظری و عملیاتی وقایع انقلابی تثبیت‌کننده نظام جمهوری اسلامی
۱۹۵	۱. وقایع مربوط به تقویت و تثبیت انقلابیون حاکم
۱۹۶	۲. وقایع مربوط به تضعیف ضدانقلاب و مخالفان انقلابیون حاکم
۱۹۹	۳. وقایع مربوط به ایجاد و نهادمندی نظام و نهادهای سیاسی و نظامی جدید و تعیین ...
۲۰۱	۴. تعریف عملیاتی مفاهیم به کار رفته در وقایع
۲۰۶	سنجش اهمیت وقایع تثبیت‌کننده نظام جمهوری اسلامی
۲۰۷	۱. سنجش اهمیت وقایع تقویت و تثبیت‌کننده انقلابیون حاکم
۲۱۱	۲. سنجش اهمیت وقایع مربوط به تضعیف ضدانقلاب و مخالفان انقلابیون
۲۱۳	۳. سنجش اهمیت وقایع مربوط به ایجاد، اصلاح و نهادمندی نظام و نهادهای سیاسی و نظامی
۲۱۷	پایایی و روایی پژوهش
۲۲۰	خلاصه فصل ششم
۲۲۲	فصل هفتم: وقایع انقلابی فرایند شروع انقلاب تا سرنگونی رژیم پهلوی
۲۲۲	مقدمه
۲۲۳	وقایع انقلابی از آغاز انقلاب تا سرنگونی رژیم پهلوی
۲۲۸	وقایع انقلابی مهم از آغاز انقلاب تا سرنگونی رژیم پهلوی
۲۳۲	بررسی اهمیت وقایع انقلابی مهم مرحله آغاز انقلاب تا سرنگونی رژیم پهلوی
۲۳۴	معادل‌سازی امتیازهای سه دسته از وقایع انقلابی این مرحله
۲۳۷	تعیین مهم‌ترین وقایع انقلابی مرحله شروع انقلاب تا سرنگونی رژیم پهلوی
۲۴۲	تشریح مختصر وقایع انقلابی برجسته
۲۷۵	وقایع برجسته انقلابی این مرحله با احتساب پیامدها
۲۷۹	وقایع انقلابی برجسته درجه دوم مرحله سرنگونی
۲۸۲	خلاصه فصل هفتم

صفحه	عنوان
۲۸۴	فصل هشتم: وقایع انقلابی فرایند تشکیل و تثبیت جمهوری اسلامی
۲۸۴	مقدمه
۲۸۴	وقایع انقلابی مرحله شکل گیری تا تثبیت جمهوری اسلامی
۲۸۷	وقایع انقلابی مهم مرحله شکل گیری تا تثبیت جمهوری اسلامی
۲۹۲	بررسی اهمیت وقایع انقلابی مهم مرحله شکل گیری تا تثبیت جمهوری اسلامی
۲۹۵	معاذل سازی امتیازهای سه دسته از وقایع انقلابی
۲۹۸	تعیین مهم ترین وقایع انقلابی مرحله تشکیل و تثبیت
۳۰۳	تشریح مختصر وقایع انقلابی برجسته این مرحله
۳۳۴	وقایع برجسته انقلابی این مرحله با احتساب پیامدها
۳۳۹	وقایع برجسته درجه دوم مرحله تشکیل و تثبیت
۳۴۲	خلاصه فصل هشتم
۳۴۴	فصل نهم: خلاصه و نتیجه گیری پژوهش
۳۴۵	نگاهی به روند این پژوهش
۳۴۹	مهم ترین وقایع انقلابی شروع انقلاب تا سرنگونی رژیم پهلوی
۳۵۳	مهم ترین وقایع انقلابی تشکیل تا تثبیت جمهوری اسلامی
۳۵۹	سخن آخر
۳۶۴	منابع

فهرست جدول‌ها

صفحه	عنوان
۱۰۶	جدول ۱-۳ طبقه‌بندی وقایع انقلابی در نظریه‌ها
۱۳۵	جدول ۱-۴ طبقه‌بندی وقایع انقلابی مطرح در نظریه‌ها در مرحله پس از سرنگونی رژیم حاکم
۲۲۴	جدول ۱-۷ توزیع وقایع انقلابی مرحله سرنگونی بر حسب ماه
۲۲۷	جدول ۲-۷ توزیع وقایع انقلابی مرحله اول بر حسب نوع واقعه
۲۲۹	جدول ۳-۷ توزیع وقایع انقلابی مهم مرحله سرنگونی بر حسب ماه وقوع
۲۲۹	جدول ۴-۷ توزیع وقایع انقلابی مهم مرحله سرنگونی بر حسب نوع واقعه
۲۳۱	جدول ۵-۷ نحوه توزیع انواع وقایع انقلابی مهم در ماه‌های مورد بررسی
۲۳۳	جدول ۶-۷ توزیع امتیازهای وقایع مهم تقویت‌کننده انقلابیون
۲۳۳	جدول ۷-۷ توزیع امتیازهای وقایع مهم تضعیف‌کننده رژیم
۲۳۴	جدول ۸-۷ توزیع امتیازهای وقایع مهم تضعیف‌کننده نهادها و قوای رژیم
۲۳۵	جدول ۹-۷ توزیع امتیازهای معادل‌سازی شده وقایع مهم سه‌گانه
۲۳۶	جدول ۱۰-۷ توزیع امتیازهای معادل‌سازی شده سه دسته از وقایع انقلابی مهم
۲۳۹	جدول ۱۱-۷ مشخصات ۲۳ واقعه برجسته منجر به سرنگونی رژیم پهلوی به ترتیب امتیازهای هر نوع و ...
۲۴۱	جدول ۱۲-۷ مشخصات ۲۳ واقعه برجسته منجر به سرنگونی رژیم پهلوی به ترتیب تاریخ وقوع
۲۷۵	جدول ۱۳-۷ مشخصات ۲۴ واقعه برجسته منجر به سرنگونی رژیم به ترتیب امتیاز (با احتساب پیامدها)
۲۷۹	جدول ۱۴-۷ وقایع انقلابی برجسته درجه دوم منجر به سرنگونی رژیم پهلوی به ترتیب امتیاز ...
۲۸۱	جدول ۱۵-۷ وقایع انقلابی برجسته درجه دوم منجر به سرنگونی رژیم پهلوی به ترتیب تاریخ وقوع ...
۲۸۵	جدول ۱۸-۷ توزیع وقایع مرحله ایجاد و تثبیت نظام جمهوری اسلامی بر حسب ماه
۲۸۷	جدول ۲۰-۷ توزیع وقایع انقلابی مرحله دوم بر حسب نوع واقعه
۲۸۸	جدول ۳۰-۷ توزیع وقایع انقلابی مهم مرحله ایجاد و تثبیت ج.ا. بر حسب ماه وقوع
۲۸۹	جدول ۴۰-۷ توزیع وقایع انقلابی مهم مرحله ایجاد و تثبیت ج.ا. بر حسب نوع واقعه
۲۹۰	جدول ۵۸-۷ نحوه توزیع انواع وقایع انقلابی مهم مرحله ایجاد و تثبیت در ماه‌های مورد بررسی
۲۹۲	جدول ۶۰-۷ توزیع امتیازهای وقایع انقلابی مهم تقویت‌کننده انقلابیون
۲۹۳	جدول ۷۰-۷ توزیع امتیازهای وقایع انقلابی مهم تضعیف‌کننده ضدانقلاب و مخالفان
۲۹۴	جدول ۸۰-۷ توزیع امتیازهای وقایع انقلابی مهم مربوط به ایجاد و نهادمندی

۲۹۶	جدول ۹۸ توزیع امتیازهای معادل‌سازی شده وقایع مهم سه‌گانه مرحله تشکیل و تثبیت
۲۹۸	جدول ۱۰۸ توزیع ترکیبی امتیازهای معادل‌سازی شده وقایع انقلابی مرحله تشکیل و تثبیت
۳۰۰	جدول ۱۱۸ مشخصات ۲۴ واقعه انقلابی برجسته منجر به تشکیل و تثبیت ج.ا. به ترتیب امتیازهای هر نوع
۳۰۲	جدول ۱۲۸ مشخصات ۲۴ واقعه برجسته منجر به ایجاد و تثبیت نظام ج.ا. به ترتیب تاریخ وقوع
۳۳۵	جدول ۱۳۸ مشخصات ۲۵ واقعه انقلابی برجسته منجر به تشکیل و تثبیت جمهوری اسلامی به ترتیب ...
۳۳۹	جدول ۱۴۸ وقایع انقلابی برجسته درجه دوم منجر به تشکیل و تثبیت ج.ا. به ترتیب امتیاز و ...
۳۴۱	جدول ۱۵۸ وقایع انقلابی برجسته درجه دوم منجر به تشکیل و تثبیت ج.ا. به ترتیب تاریخ وقوع ...
۳۵۰	جدول ۱۰۹ مهم‌ترین وقایع انقلاب اسلامی منجر به سرنگونی رژیم پهلوی در تهران به ترتیب تاریخ وقوع
۳۵۴	جدول ۲۰۹ مهم‌ترین وقایع انقلاب اسلامی منجر به تشکیل و تثبیت جمهوری اسلامی در تهران به ترتیب ...

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۱۴	نمودار ۱-۱ دسته‌بندی تعاریف انقلاب و عناصر آن‌ها
۲۴	نمودار ۲-۱ روند مشارکت مردم در فرایند جنبش انقلابی
۳۹	نمودار ۳-۱ روند دگرگونی‌های سیاسی در انقلاب‌های بزرگ
۴۸	نمودار ۱-۲ مراحل بررسی پدیده انقلاب از آغاز تا پایان
۴۸	نمودار ۲-۲ مراحل مورد بررسی انقلاب در این پژوهش
۵۰	نمودار ۳-۲ الگوی ساده‌سازی شده نظریه انقلاب مارکس
۶۱	نمودار ۴-۲ معادله وقوع انقلاب از نظر جانسون
۶۳	نمودار ۵-۲ الگوی کلی و ساده شده نظریه هانتینگتون
۷۰	نمودار ۶-۲ الگوی کلی نظریه محرومیت نسبی
۷۲	نمودار ۷-۲ الگوی علی عناصر اولیه و ثانویه تعیین‌کننده حجم خشونت سیاسی
۸۲	نمودار ۱-۳ نظریه بسیج تیلی
۹۳	نمودار ۲-۳ فرایند توده‌ای شدن جامعه
۱۰۵	نمودار ۳-۳ اثر وقایع انقلابی در سرنگونی رژیم حاکم
۱۰۷	نمودار ۴-۳ الگوی چارچوب مفهومی اول: وقایع منجر به سرنگونی رژیم حاکم
۱۳۳	نمودار ۱-۴ اثر وقایع انقلابی در تشکیل و تثبیت نظام
۱۳۶	نمودار ۲-۴ الگوی چارچوب مفهومی دوم: وقایع منجر به تشکیل و تثبیت رژیم انقلابی
۱۷۹	نمودار ۱-۶ رابطه وقایع منجر به سرنگونی رژیم حاکم
۱۸۶	نمودار ۲-۶ عوامل منجر به بی‌ثباتی رژیم حاکم
۱۸۹	نمودار ۳-۶ طیف رابطه قوای سه‌گانه با انقلابیون و رژیم پهلوی
۲۰۶	نمودار ۴-۶ رابطه وقایع منجر به تثبیت نظام سیاسی جدید

تقدیم به همسر مرحوم که حدود نیم قرن
زندگی یک دانشجو و دانش پژوه علوم
اجتماعی را تحمل کرد

پیشگفتار

کتاب حاضر دربارهٔ مهم‌ترین وقایع انقلاب اسلامی ایران در شهر تهران بزرگ است، وقایعی که نقش مهمی در سرنگونی رژیم پهلوی و شکل‌گیری، استقرار و تثبیت جمهوری اسلامی ایران ایفا کرده‌اند. انقلاب‌ها وقایع نادری هستند، اما در هر جامعه‌ای اتفاق بیفتند دگرگونی‌های بسیاری ایجاد می‌کنند و مسیر تاریخ آن جامعه را تغییر می‌دهند، به طوری که آثار آن همواره در ذهن جامعه باقی می‌ماند و الهام‌بخش آیندگان می‌شود. البته، این دگرگونی‌ها و تغییر مسیر به کمک انرژی عظیم توده‌های مردم و جانفشانی‌های آنان صورت می‌گیرد، که از شروع جنبش انقلابی تا استقرار و تثبیت نظام انقلابی در وقایع بزرگ و کوچک آن حضور یافته، از آن حمایت می‌کنند. هر چند انقلاب خود یک واقعه شگفت‌انگیز است، اما مرکب از وقایع بزرگ و کوچک بسیاری است که تاکنون اهمیت آن‌ها در فرایند انقلاب کمتر مطالعه شده است، تا مشخص شود کدام واقعه برای سرنگون کردن رژیم حاکم، و یا ایجاد و استقرار نظام انقلابی و نهادهای آن، مهم‌تر از بقیه بوده‌اند. امید است در مطالعه اهمیت وقایع انقلابی و انقلاب اسلامی ایران به کتاب حاضر توجه شود و اندیشمندان حوزه انقلاب و انقلاب اسلامی به نقد آن پردازند.

بی‌شک در تدوین و انتشار این کتاب افراد و سازمان‌هایی نقش‌آفرین بوده‌اند، که لازم است نام برده شوند و از آنان قدردانی شود. پیش از همه باید از شهرداری تهران قدردانی کنم که دستاوردهای علمی و کاربردی این مطالعه مرهون پیشنهاد و حمایت‌های همه‌جانبه آن سازمان، خاصه دفتر مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری و مسئولان آن بوده است. همچنین، در طی دو سال اجرای این طرح پیچیده و سخت تعداد بسیاری از دانشجویان، پژوهشگر را یاری داده‌اند که نام بردن یکایک آنان در این مختصر ممکن نیست؛ اما سه نفر از آنان، محمدرضا تهمک، مهشید صفایی و هدی امامی بیش از دیگران مرا یاری رساندند که جا دارد از همکاری صمیمانه آنان در این پژوهش قدردانی نمایم. از بستگانم نیز بیش از همه از پسر عزیزم حسین پناهی، همسر گرامی ایشان رضوانه حبیبی، و دختر عزیزم رقیه پناهی که در این طرح با من همکاری و همراهی کرده‌اند، قدردانی فراوان می‌کنم. به علاوه، از همسر درگذشته عزیزم نیز که با صبر و تحمل و پشتیبانی خود نقش بسزایی در این پژوهش داشته

است، لازم است یاد و سپاسگزاری کنم. در خاتمه، از سازمان سمت و مدیران و کارشناسان محترم آن، خاصه دکتر عبدالرسولی که دائماً پیگیر و مشوق تکمیل و انتشار این کتاب بوده‌اند نیز کمال تشکر را دارم. امیدوارم این کتاب و پژوهش بتواند دیدگاه جدیدی در مطالعات انقلاب، خاصه انقلاب اسلامی ایران بگشاید و سبب شناخت بهتر ما از این پدیده تاریخ‌ساز باشد.